विज्ञप्तो वै महादेव ऋषेरर्थे नराधिप । नायं नृत्येद्यथा देव तथा त्वं कर्त्तुमर्हसि ।
ततो देवो मुनिं दृष्ट्वा हर्षाविष्टमतीव ह । सुराणां हितकामार्थं महादेवोऽभ्यभाषत ।
भो भो ब्राह्मण धर्म्मज्ञ किमर्थं नृत्यते भवान् । हर्षस्थानं किमर्थञ्च तवेदमधिकं मुने ।
तपस्विनोधर्म्मपथे स्थितस्य द्विजसत्तम । २२३०
॥ ऋषिरुवाच ॥ किन्नु पश्यसि मे ब्रह्मन् कराच्छाकरसं सुतं । यं दृष्ट्वाहं प्रनृत्तोवै हर्षेण महता विभो ।
तं प्रहस्याब्रवीद्देवो मुनिं रागेण मोहितं । अहं न विस्मयं विप्र गच्छामीति प्रपश्य मां ।
एवमुक्त्वा मुनिश्रेष्ठं महादेवेन धीमता । अङ्गुल्यग्रेण राजेन्द्र स्वाङ्गुष्ठस्ताडितोऽभवत् ।
ततो भस्म चताद्राजन् निर्गतं हिमसन्निभं । तद्दृष्ट्वा व्रीडितो राजन् स मुनिः पादयोर्गतः ।
मेने देवं महादेवमिदञ्चोवाच विस्मितः । नान्यं देवादहं मन्ये रुद्रात् परतरं महत् । २२३५
सुरासुरस्य जगतो गतिस्त्वमसि शूलधृक् । त्वया सृष्टमिदं विश्वं वदन्तीह मनीषिणः ।
त्वामेव सर्व्वं विशति पुनरेव युगक्षये । देवैरपि न शक्यस्त्वं परिज्ञातुं कुतो मया ।
त्वयि सर्व्वे स्म दृश्यन्ते भावा ये जगति स्थिताः । त्वामुपासन्त वरदं देवा ब्रह्मादयोऽनघ ।
सर्व्वस्त्वमसि देवानां कर्त्ता कारयिता च ह । त्वत्प्रसादात् सुराः सर्व्वे मोदन्तीहाकुतोभयाः ।
एवं स्तुत्वा महादेवं स ऋषिः प्रणतोऽभवत् । यदिदञ्चापलं देव कृतमेतत् स्मयादिकं । २२४०
ततः प्रसादयामि त्वां तपो मे न चरेदिति । ततो देवः प्रीतमनास्तमृषिं पुनरब्रवीत् ।
तपस्ते वर्द्धतां विप्र मत्प्रसादात् सहस्रधा । आश्रमे चेह वत्स्यामि त्वया सार्द्धमहं सदा ।
सप्त सारस्वते चास्मिन् यो मामर्च्चिष्यते नरः । न तस्य दुर्लभं किञ्चिद्भवितेह परत्र वा ।
सारस्वतञ्च ते लोकं गमिष्यन्ति न संशयः । एतन्मङ्कणकस्यापि चरितं भूरितेजसः ।
स हि पुत्रः सुकन्यायामुत्पन्नो मातरिश्वना । २२४५

इति श्रीमहाभारते शल्यपर्व्वणि गदायुद्धपर्व्वणि बलदेवतीर्थयात्रायां सारस्वतोपाख्याने ऊनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥

॥ वैशम्पायन उवाच ॥ उषित्वा तत्र रामस्तु सम्पूज्याश्रमवासिनः । तथा मङ्कणके प्रीतिं शुभाञ्चक्रे हलायुधः ।
दत्त्वा दानं द्विजातिभ्यो रजनीं तामुपोष्य च । पूजितो मुनिसङ्घैश्च प्रातरुत्थाय लाङ्गली ।
अनुज्ञाप्य मुनीन् सर्व्वान् स्पृष्ट्वा तोयञ्च भारत । प्रययौ त्वरितो रामस्तीर्थहेतोर्म्महाबलः ।
ततस्त्वौशनसं तीर्थमाजगाम हलायुधः । कपालमोचनं नाम यत्र मुक्तो महामुनिः ।
महता शिरसा राजन् ग्रस्तजङ्घो महोदरः । राक्षसस्य महाराज रामक्षिप्तस्य वै पुरा । २२५०
तत्र पूर्व्वं तपस्तप्तं काव्येन सुमहात्मना । यत्रास्य नीतिरखिला प्रादुर्भूता महात्मनः ।
यत्रस्थश्चिन्तयामास दैत्यदानवविग्रहं । तत् प्राप्य च बली राजन् तीर्थप्रवरमुत्तमं ।
विधिवद्वै ददौ वित्तं ब्राह्मणानां महात्मनां ।
॥ जनमेजय उवाच ॥ कपालमोचनं ब्रह्मन् कथं यत्र महामुनिः । मुक्तः कथञ्चास्य शिरो लग्नं केन च हेतुना ।
॥ वैशम्पायन उवाच ॥ पुरा वै दण्डकारण्ये राघवेण महात्मना । वसता राजशार्द्दूल राक्षसान् शमयिष्यता । २२५५